

Noen refleksjoner i anledning av Gripnes artikkel

Av professor, dr. juris ANDERS BRATHOLM.

Siden riksadvokatfullmektig Gripnes artikkel om kriminalitetsutviklingen og reaksjonspraksis i Norge er foranlediget av min tiltredelsesforelesning: „10 års diskusjon om ungdomskriminaliteten — et tilbakeblikk og noen synspunkter“ (trykt i Lov og Rett 1962 s. 289 flg.), har jeg fått anledning til å knytte noen bemerkninger til artikkelen.

For det første vil jeg gjerne nevne at jeg i forelesningen drøftet *en rekke* faktorer som kan tenkes å forklare den sterke stigning i ungdomskriminaliteten som vi har hatt i Norge i perioden 1950—60. Når det gjelder betydningen av den mildere reaksjonspraksis, pekte jeg på forskjellige forhold som taler *mot* at denne var den viktigste årsak til stigningen, selv om jeg ikke direkte utelukket en slik mulighet.

På grunn av de mange forskjellige kriminalitetsfaktorer som jeg berørte i min forelesning, var det ikke mulig å gi en mer inngående analyse av de kriminalstatistiske data for perioden 1950—60. Dette har imidlertid Gripne gjort på en utmerket måte. Analysen tyder på at omlegningen av reaksjonspraksis i formildende retning *kan* ha spilt en noe større rolle for kriminalitetsstigningen i 1950-årene enn jeg ga uttrykk for i min forelesning. På den annen side er det grunn til å understreke, hva som ikke klart fremgår av Gripnes artikkel, at man antagelig må regne med mange andre faktorer enn omlegningen av reaksjonspraksis, når kriminalitetsstigningen skal forklares. Stigningen i en rekke land i løpet av 1950-årene tyder på at faktorer av internasjonal karakter har spilt en rolle. Det har ofte nok vært pekt på at disse faktorer synes å ha nær sammenheng med industrialisering og urbanisering. Det er i denne forbindelse av stor interesse å konstatere at stigningen har funnet sted også i land hvor reaksjonspraksis *ikke* synes å ha undergått endringer av betydning. At Danmark synes å ha unngått en kriminalitetsstigning av betydning, er vanskelig å gi noen forklaring på. Forhåpentlig vil den planlagte sammenlignende kriminalstatistiske undersøkelse i de nordiske land kaste lys over dette spørsmål. Utviklingen i Danmark kan imidlertid neppe brukes som noe viktig argument *for* Gripnes hovedsynspunkt.

Selv om Gripne skulle ha rett i at den viktigste årsak til den sterke stigning i ungdomskriminaliteten er den mildere reaksjonspraksis, er det ikke dermed sagt at det vil være god krimi-

nalpolitikk å skjerpe reaksjonene vesentlig. Bortsett fra at reaksjonene ikke bare bestemmes av de preventive hensyn, er det ikke uten videre innlysende at den nåværende reaksjonspraksis virker kriminalitetsfremmende på lang sikt. (Det bør for øvrig innskytes at det i de siste årene har funnet sted en viss skjerpelse av de strafferettslige reaksjoner mot de unge, og vel i noen utstrekning også mot de eldre lovbrøyttere.)

Det er selvsagt riktig, hva Gripne så sterkt fremhever, at en unnlattelse av å sette i fengsel lovbrøyttere som det er fare for vil begå nye forbrytelser, umiddelbart vil virke i retning av høyere kriminalitetshyppighet. Dette er en uunngåelig konsekvens av de betingede reaksjoner, og i en periode hvor man sterkt øker anvendelsen av disse reaksjonene, vil denne følge være mer merkbar enn ellers.

Men man kan selvsagt ikke bedømme de betingede reaksjoners prevensjonsvirkning bare ut fra dette. Av stor betydning er det hvordan de betingede reaksjoner virker i det lange løp, om de er egnet eller ikke til å hindre de unge fra å fortsette den kriminelle virksomhet utover ungdomsårene.

Ved bedømmelsen av dette spørsmål har vi noen statistiske opplysninger av en viss veiledende betydning.

Vi vet for det første at kriminalitetshyppigheten for aldersgruppen 21—24 år og over 25 år har vært påfallende stabil fra 1950 og frem til i dag. Det er m. a. o. bare de unges kriminalitet som har steget i de senere år, ikke voksen-kriminaliteten. Dette er meget bemerkelsesverdig, fordi en stor del av ungdomskullene fra 1950-årene med høy kriminalitetshyppighet forlengst er kommet i aldersgruppen 21—24 år eller over. Man skulle tro at resultatet da måtte bli stigende kriminalitet i disse aldersgrupper. Når ikke dette er skjedd, synes forklaringen å være at de unge lovovertridere nå for tiden opphører å begå kriminelle handlinger i større utstrekning enn ungdommen i tidligere år med lavere overtreddeshyppighet. Hvis nemlig tilbakefallet hadde vært uforandret, var det grunn til å regne med kriminalitetsstigning også for aldersgruppene over 21 år.

Men her må det tas en reservasjon: Det kan ikke utelukkes at tilbakefallet er like høyt som før, men at de gunstige kriminalitetstall for dem over 21 år skyldes en vesentlig *mindre* tilgang på førstegangsovertridere enn tidligere. Gruppen straffbare over 21 år rekrutteres jo delvis av tidligere straffbare, delvis av førstegangsovertridere.

En undersøkelse i kriminalstatistikken for perioden 1957—1961 viser en viss stigning i de tidligere straffbares andel av totaltallet. (De statistiske oppgaver gjør det ikke mulig å gå lengre tilbake enn til 1957.) Mens de tidligere straffbare i 1957 utgjorde 40 % av de straffbare i aldersgruppen 21—24 år, var prosenten i

1961 49. For aldersgruppen 25—39 år var de tilsvarende tall 57 og 61.

Denne stigning er ikke stor. Hvis ungdomskullene fra 1950-årene med høye kriminalitetstall hadde hatt samme tilbakefallsprosent som tidligere ungdomskull med vesentlig lavere kriminalitetstall, ville stigningen ha vært meget større. Det må i denne forbindelse tas i betraktning at aldersgruppene over 21 år som helhet ikke viser kriminalitetsstigning.

Man kan av denne utvikling slutte at de unge lovovertrедeres kriminalitetsfrekvens synes å avta med stigende alder og at frekvensen nærmer seg „den normale“ i voksenalder.

Riktigheten av dette bekreftes av en undersøkelse foretatt av byråsjef *Idar Møglestue* i Statistisk Sentralbyrå, se NTfK 1962 s. 84—85. Undersøkelsen viser at personer født i 1940—44 hadde en vesentlig høyere overtredelseshyppighet som 14-åring enn 14-åringene født i årene 1937—39, men forskjellen i kriminalitetshyppighet var sterkt avtagende med stigende alder. Møglestue bemerker i den forbindelse at „Disse resultater peker i retning av at de ungdomskull som i dag har en relativt høy lovbrøttershyppighet, sannsynligvis vil komme til å oppvise en mer normal aktivitet på dette felt i årene fremover“.

Man kan spørre om hvorfor de unges kriminalitetsfrekvens nærmer seg „den normale“ med stigende alder, hvorfor m. a. o. tilbakefallsprosenten for de unge lovovertrедere nå for tiden er lavere på lang sikt enn før om årene. En forklaringsmulighet er at de betingede reaksjoner er en viktig faktor i resosialisering på lang sikt. De betingede reaksjoner kan m. a. o. tenkes å ha virket nettopp etter hensikten med dem. Hvis dette er riktig, er kanskje omkostningene i form av en noe høyere ungdomskriminalitet offeret verd. Vel er det viktig med lav ungdomskriminalitet, men enda viktigere er det med lav overtredelseshyppighet blant voksne.

Hvordan det nå er med dette, er det overraskende at den ganske utstrakte anvendelse av betingede reaksjoner overfor personer over 21 år er fulgt av et redusert antall førstegangsovertrедere innen denne aldersgruppe. Riktignok anvendes ikke betingede reaksjoner i en så stor utstrekning overfor eldre lovovertrедere som overfor de unge, og stigningen i anvendelsen av de betingede reaksjoner har heller ikke vært så stor for de eldre, men likevel er utviklingen bemerkelsesverdig. Den gunstige kriminalitetsutvikling for voksne, kan tyde på at det er sterkere krefter enn før som virker i retning av lovløydighet for disse aldersgrupper. Faktorer som kan ha betydning er høyere opplysnings- og utdannelsesnivå, sosial utjevning og utbygging av de sosiale trygder.

Det som er sagt hittil, må ikke forstås slik at jeg mener at man ikke kan gå for langt i anvendelsen av betingede reaksjoner.

Antagelig har vi alt gjort dette overfor visse kategorier unge lovovertridere. Særlig vil jeg fremheve behovet for anvendelse av frihetsberøvelse, eller iallfall inngripende kontrolltiltak av annen art, i tilfelle hvor lovovertrideren representerer en klar sosial smittefare. Det er neppe uenighet om at man hos oss er gått for langt i å unnlate å ta hånd om særlig aktive og smittefarlige unge lovovertridere, men dette har berodd mer på mangel på forutseenhet og planlegging når det gjelder praktiske tiltak, enn noen bevisst kriminalpolitikk. Det har fra mange hold, og ikke minst fra dem som har stilt seg positivt til behandlingslinjen og den forholdsvis milde reaksjonspraksis overfor de unge lovovertridere, ofte vært advart mot å gjennomføre en laissez faire linje i kriminalpolitikken i den forstand at man sløyfer straffene uten å stille opp konstruktive tiltak i stedet (se f. eks. mine uttalelser i NKA 1957 s. 114).

Til slutt finner jeg grunn til å nevne at jeg her bare har festet meg ved enkelte faktorer i utviklingen. Mange andre, som også kunne ha fortjent omtale, har det ikke vært anledning til å komme inn på. Det bør vel også nevnes at forutsetningen for min drøftelse, som det vel også har vært for Gripnes, er at vi kan stole på at vår kriminalstatistikk gir et noenlunde realistisk bilde av den faktiske kriminalitetsutvikling innen de forskjellige aldersgrupper. Vi kan ikke utelukke endringer i mørketallene som gjør at våre beregninger hviler på et sviktende grunnlag.

Anders Bratholm.